

Insan sağlığını qoruma yolları tarix boyu müxtəlif olmuşdur - bitkiler, daşlar, su, hətta heyvanlar belə tibbin ayrılmaz hissəsi kimi istifadə edilmişdir. Onlardan biri də əsrərdir möcüzəvi təsiri ilə tanınan zəli ilə müalicə üsuludur. Zəli qədim Misirdən, Hindistandan və Orta Asiyadan bu yana "canlı dərman" adlanırlıb. Əgər qədim həkimlər onun qan sorma qabiliyyətinə görə orqanizmi "təmizlədiyini" düşünürdülərsə, müasir elm bu prosesin biokimyəvi əsaslarını sübut edib. Bu gün hirudoterapiya dünyanın bir çox ölkəsində - xüsusilə Rusiya, Almaniya, Hindistan və Türkiyədə - rəsmi tibbi metod kimi qəbul olunur. O, həm xalq təbabətinin mirası, həm də müasir fiziologyanın elmi nailiyyəti sayılır.

Hirudoterapiyanın elmi əsası

Tibbi zəlilər - Hirudo medicinalis - xüsusilə şəraitdə yetişdirilən, steril və zərərsiz orqanizmlərdir. Onların ağız vəzilərindən ifraz olunan bioloji aktiv maddələr insan orqanizmi üçün çoxsaylı müalicəvi təsirə malikdir. Ən vacib maddələr bunlardır:

Hirudin - qanın ləxtalanmasının qarşısını alır (antikoagulyant təsir);

Bdellin və eglin - iltihabəleyhinə fermentlər;

Hyaluronidaza - toxumaların keçiriciliyini artırır, qan dövranını yaxşılaşdırır;

Destabilaza - mikrotrombları parçalayır, qan axınıni normallaşdırır;

Apiraza - hüceyrə bərpasını sürətləndirir, immuniteti stimullaşdırır.

Bu maddələrin təsiri nəticəsində orqanizmdə qan dövranı tənzimlənir, ödəm azalır, toxumalarda oksigen mübadiləsi bərpa olunur.

Tibbdə tətbiq sahələri

Zəli ilə müalicə çoxsaylı xəstəliklərdə istifadə olunur. Onun əsas təsiri qan dövranının normallaşması, iltihabin azalması və imün sisteminin aktivləşməsi ilə bağlıdır. Ən geniş tətbiq sahələri:

Ürək-damar sistemi: hipertoniya, varikoz, tromboflebit, infarkt sonrası vəziyyətlər;

Nevroloji xəstəliklər: baş ağrıları, sinir səxilmələri, beyin qan dövranı pozğunluqları;

Qadın xəstəlikləri: sonsuzluq, endometrioz, iltihabi proseslər;

Dəri və kosmetologiya: akne, yara izləri, dəri qan dövranı pozğunluqları;

Oynaqlar və revmatizm: artrit, artroz, bel ağrıları;

Oftalmologiya: görmə sinirinin qidalanma pozğunluqları.

Maraqlıdır ki, bəzi ölkələrdə zəli cərrahiyə sonrası orqan transplantasiyasında da istifadə olunur - çünki o, qan dövranının bər-

pasını sürətləndirir və toxumaların nekroz riskini azaldır.

Zəlinin orqanizmə təsir mexanizmi

Zəli bədənə yapışdıqda əvvəlcə dərini deşir, sonra mikro miqdarda qan sorur. Bu zaman orqanizm iki istiqamətdə cavab verir:

1. Mexaniki təsir: qan azaldığı üçün bəndədə təzyiq və durğunluq azalır.

2. Biokimyəvi təsir: zəlinin tüpürçeyindəki fermentlər qanın tərkibinə qarışaraq ləxtalanmayı azaltır, iltihabı zəiflədir və hüceyrə bərpasını stimullaşdırır. Beləcə, zəli yalnız "qan alıcı" deyil - o, orqanizmi təbii şəkildə yeniləyən bioloji laboratoriyyadır.

Tarixi baxış

Zəli ilə müalicə üsulu qədim Misir mətnlərində (e.e. 1500) qeyd olunur. Orta əsrlərdə Avropada "qan azaldılması" terapiyası

üçün zəlilər milyonlarla istifadə olunurdu. XIX əsrin əvvəllerində Fransada hər il 100 milyon zəli tibbdə işlədirildi! Lakin XX əsrədə antibiotiklər və süni dərmanların yayılması bu üsul arxa plana keçirdi. Yalnız 1980-ci illərdən sonra elmi tədqiqatlar zəlilərin tərkibindəki maddələrin tibbi əhəmiyyətini sübut etdi və hirudoterapiya yenidən dırçəldi.

Etik və tibbi qaydalar

Müasir dövrde hirudoterapiya yalnız tibbi nəzarət altında və steril laboratoriyada yetişdirilmiş zəlilərlə aparılır. Təbii göllərdən və ya təsadüfi yerlərdə götürülmüş zəlilər infeksiya riski daşıya bilər. Müalicədən sonra zəlilər təkrar istifadə olunmur - bu, həm gigiyena, həm də etik qaydalara əsaslanır. Hər pasiyent üçün fərdi miqdarda və müəyyən nöqtələrdə tətbiq olunur. Əks göstərişlərə aşağıdakılardır: Anemiya (qan azlığı), hemofiliya və digər qan ləxtalanma pozğun-

luqları, aşağı təzyiq, hamiləlik, allergiya həlləri.

Dünya praktikasına nəzər yetirdikdə isə...

Müasir tibb zəlini "köhnə üsul" kimi yox, biotexnoloji vasitə kimi qəbul edir. Alman alim Karl Markwardt 1950-ci illərdə hirudinin kimyəvi strukturunu müəyyən edərək bu sahəyə yeni elmi əsas qoymuş. Rusiya Elmlər Akademiyası, Almanıyanın "Leech Therapy Institute" və Hindistanın "Ayurveda Medical Research Council" tərəfindən aparılan araşdırımlar göstərib ki: "Zəlinin sekresiyasında 100-dən artıq bioloji aktiv maddə vardır və onların 40%-dən çoxu sintetik yolla hələ alınmayıb".

Zəli terapiyasının gələcəyi

Bu gün hirudoterapiya bir çox tibb mərkəzlərində əlavə və dəstəkləyici müalicə kimi istifadə olunur. Bəzi biotexnoloji şirkətlər zəlidən alınan fermentləri gel, krem və inyeksiya formasında hazırlayırlar.

Elm adamları artıq "zəli nanodərmanları" üzərində işləyir - bu texnologiya sayəsində fermentlər birbaşa xəstə hüceyrələrə göndərilə bilər. Beləliklə, gələcəkdə hirudoterapiya təkçə alternativ təbabət yox, dərin elmi əsaslı müalicə sistemi olacaq.

Günel Fərzəliyeva